

MAIESTRIE TEHNICĂ ÎN RESTAURAREA TABLOULUI "PORTRET DE BĂRBAT" AL LUI CONSTANTIN LECCA

de ION NEAGU

Tabloul "Portret de bărbat", semnat și datat de pictorul Constantin Lecca, a fost executat în anul 1849. Factura clasică, coloritul sober, puținele detalii ale îmbrăcămintei dau o notă dominantă portretului, lucrarea reprezentând astfel prin aceste calități o reală valoare artistică și documentară. În catalogul lui Barbu Theodorescu (apărut în 1969 la Edit. Meridiane), tabloul figurează cu titlul "Bărbat cu trabuc" și se presupune că ar fi portretul pașoptistului Dimitrie Brătianu. În ghidul Muzeului de artă din Craiova, căruia și aparține lucrarea, titlul tabloului este: "Portret de bărbat cu trabuc". Împrejurări necunoscute au determinat ca lucrarea să intre în contact direct cu apa provenită de la o sursă continuă, fapt ce a dus la deteriorarea gravă a materialelor ce o compun.

Astfel, suportul de pînă alcătuit din fibre de in, cu firul subțire și răsucit, iese în industrial în deșeuri și, udarea îndelungată i-a provocat o acțiune puternică de contragere. Capacitatea sa de reacție (de dilatare și contractare), scăzută față de un material textil nou, nu a permis revenirea pînăi la dimensiunile inițiale, lăsându-l favorizat și de pierdere elasticității și a oxidării materiei prime a firelor. Consecințele acestor acțiuni mecanice provocate de suport au avut o influență negativă și asupra straturilor superioare ale tabloului. Stratul de clai și cel de Grund, preparate și aplicate pe suport, în procesul industrial, în primul rînd au fost parțial spălate, în timpul curgerii apei, pe o porțiune de aproximativ 30 cm lățime pe toată verticala tabloului, fapt ce a determinat eliminarea acestora prin porii pînăi și depozitarea unei cantități la baza tabloului între șasiu și pînă, slăbindu-i totodată și calitățile aderente. În al doilea rînd, după contragerea pînăi, preparația, stratul de pictură și verni - formând în bloc o masă mai tare și mai puțin elastică decât suportul, dar păstrând dimensiunile inițiale ale tabloului - s-au desprins de pe suport pe unele suprafețe în rezerva vechilor craciuri și s-au suprapus în unele locuri, iar în altele au luat aspectul de acoperis, s-au cojît și s-au imprăștiat pe suprafața tabloului. Parte din fragamentele de culoare s-au pierdut, altele au patruncut între stratul de pictură și suport, mai ales la baza tabloului.

După constatarea acestor degradări, provocate de curgerea abundență a apei pe tableau, s-a luat la față locului primei măsuri de ajutor, folosindu-se cîteva materiale aflate la îndemnătă, fiind într-o can-

itate insuficientă. Astfel s-a protejat parțial suprafața picturii, cea mai grav afectată, cu foile japoneze, în rest s-a aplicat hârtie de scris ușinuită. Sub această formă a intrat tabloul în Laboratorul de restaurare pictură ulei al Muzeului de Artă al R.S.R. în anul 1976, pentru a fi recuperat.

Aceste probleme complexe de degradare a unei picturi - care constau în alterarea suprafetei suportului prin oxidare, pierderea elasticității, micșorarea dimensiunilor în urma contractării, pierderea omogenității stratului de Grund și a calităților sale de aderență la suport, desprinderea și suprapunerea stratului de culoare, cojirea și împrăștierea unor fragmente pe suprafața tabloului - au impus o analiză profundă a tuturor posibilităților de salvare a lucrării, de aplicare a celui mai adecvat tratament pentru a conserva în final cea mai fragilă materie a tabloului, care este stratul de pictură.

Având toată atenția îndreptată spre acest lucru s-a ajuns la concluzia că pentru a îndrepta deformările stratului de culoare, pentru a înlătura Grund, ca materie, în zonele unde a fost parțial spălat și, ca funcție, de a susține stratul de culoare și a ameliora pentru acesta tensiunile variabile ale pînzei, s-a hotărât să se transferă stratul de culoare asociat cu o parte de Grund de pe suportul original pe un nou suport preparat, apt să asigure pe viitor existența în siguranță a picturii. Astfel, primele operațiuni au fost cele de consolidare și protejare suplimentară a stratului de culoare și Grund. Ele au constat în îndepărțarea hârtiei de protecție, acea obișnuită, de scris, de pe suprafața picturii, prin umerezarea acesteia cu apă caldă, sub ea aflându-se mare parte din fragmentele de culoare, dar împărățiate și amestecate. Recuperarea și reașezarea la locul de unde s-au desprins s-a făcut prin fixare cu foile japoneze și clei de pește. Operațiunea, cu un grad mare de dificultate, s-a desfășurat într-o perioadă lungă de timp, multe fragmente fiind foarte mici și greu de identificat locul lor. Consolidarea în întregime a peliculei de culoare s-a realizat prin aplicarea pe toată suprafața a două straturi de foile japoneze și unul de hârtie pelur folosindu-se și o soluție de clei de pește cu miere. În această situație tabloul a putut fi scos de pe șasiu și fixat cu față în jos pe o planșetă cu ajutorul benzilor de calc, în vederea supunerii sale operațiiei de îndepărțare a suportului original. Desfășurarea acestei operațiuni s-a făcut cu maximă atenție; ea a constat în îndepărțarea pînzei prin jupuire și tăiere cu bisturiu în șîșii late de 2-3 cm, pentru a nu risca antrenarea după sine a stratului de culoare asociat cu parte din Grund. Scopul a fost atins cu o oarecare ușurință, la reușita operațiunii contribuind buna fixare a straturilor de culoare de foile de protecție și starea avansată de degradare a Grundului, care nu a opus rezistență ca adeziv. În acest fel am rămas cu imaginea solidară a peliculei de culoare asociată cu parte din Grund ce nu se îndepărtează, pentru că el păstrează forma grenului pînzei originale, urmând supunerea acestora întinderilor repetate în benzi de calc.

Această acțiune a avut un grad foarte mare de dificultate și risc, a presupus manevrări foarte precise ale tabloului, fără ezitări. Scopul final al operațiunii a fost realizarea uneia dintre cele mai importante elemente ale tratamentului, anume întinderea parțială a stratului de culoare, acela care era suprapus și sub formă de acoperiș. Paralel cu aceste intervenții de restaurare s-au efectuat mai multe operațiuni preliminare, pregătitoare transpunerei. Ele au constat în primul rând în alegerea pânzei ce va fi folosită ca viitor suport pentru pictură. La operațiunea de transpunere s-a ținut seama de unul dintre principiile restaurării, potrivit căruia intervenția restauratorului trebuie să respecte cu rigurozitate caracterul picturii originale, care este determinat într-o măsură foarte mare de făsușirile structurale și optice ale substraturilor. În primul rând aplicarea lui presupune folosirea unor materiale cu făsușiri și similar pentru a asigura picturii o viață într-un ritm normal, fără șocuri de adaptare sau fenomene de respingere. S-a ales un material tertil alcătuit din fibre de in, cu firul subțire și răscris, țesut industrial în două ție. Această pânză a fost întinsă pe un șasiu provizoriu pentru a fi tensionată la nivelul suportului original, urmând ca sub această formă să fie preparată. Pentru aceasta s-au folosit: praful de cretă, cleul de pește, uleiul de in și amoniacul, amestecate fatre ele și aplicate în trei straturi pe suportul preparat anterior cu clei de pește.

După ce deformările stratului de culoare și grund au fost îndepărtate s-au luat pentru pictură măsuri suplimentare de protecție, menite să anuleze fragilitatea peliculei de culoare, lipindu-se peste hîrtia de protecție o pânză de tifon.

A urmat apoi operațiunea de transpunere, de transfer a peliculei de culoare și grund pe noul suport preparat, supunând-o de mai multe ori unei acțiuni de presare la cald și la rece. Înaintea acestei acțiuni pânza de tifon a fost îndepărtată, rolul său fiind inducându-se în acest moment.

O dată cu sfîrșitul operațiunii de transpunere, marcată de o verificare riguroasă a aderenței celor două mari elemente ce recompoză structura tabloului, rolul profilactic al foișelor de protecție a picturii s-a fișeiat și el, îndepărtarea lor făcând vizibilă din nou imaginea picturii lui Constantin Lecca.

În continuare, un nou ciclu de operațiuni - ca: scoaterea tabloului de pe șasiul provizoriu, refătuirea pe un șasiu nou, chituirea, curățirea excesului de chit, curățirea murdăriei superficiale, vernisarea și retușul artistic - a contribuit în ansamblu ca măsură de tratament la reintegrarea imaginii esteiice a picturii la concepția autorului. Toate acestea au avut la rândul lor un grad mare de dificultate și risc, necesitând atenție și răbdare deosebită în timpul execuției.

Dintre ele, retușul - realizat după principiul retușului integrat, prin care au fost reconstituite și completate, în limitele lacunelor de culoare, toate elementele în spiritul picturii originale - a comportat

un efort și o durată de timp mare, determinată de masivitatea lipsurilor.

Reușita acestei ultime operațiuni s-a bazat pe una din calitățile indispensabile restauratorului de pictură, aceea de pictor, capabil să facă înțeles fenomenul tehnico-artistic oferit de lucrare prin reconstituirea ectului de creație realizat în trecut de Constantin Lecca.

Actualmente lucrarea se află în laborator într-o perioadă de supraveghere, pentru a avea sub control reacțiile și comportamentul ei în această nouă situație, pentru a se lua măsurile necesare în eventualitatea apariției unor fenomene de inadaptare sau respingere.

Aplicarea acestui tratament, în acest caz special, ca măsură radicală și de ultimă instanță, a fost subordonat unui scop suprem, acela de a conserva în primul rînd cel mai sensibil element al tabloului, pictura, mesageră a unui bogat tezaur afectiv și spiritual.

În final am avut satisfacția salvării și recuperării unei opere de artă pentru patrimoniul culturii românești, ea reprezentând un apogeu în creația portretistică a pictorului Constantin Lecca.

PROBLÈMES D'HABILETÉ TECHNIQUE POSÉS PAR LA RESTAURATION DU TABLEAU "PORTRAIT D'UN HOMME" DE CONSTANTIN LECCA

Résumé

On présente la manière de restaurer une peinture à dégradations complexes tellesque la perte d'élasticité du support, la réduction des dimensions, la perte de l'homogénéité de la première couche de couleur et de l'adhérence au support, le détachement et la superposition de la couche de couleur, l'écorçage et la dissémination de certains fragments sur la surface du tableau.